

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาหลักสาราณียธรรมเพื่อส่งเสริมความสามัคคีในพระพุทธศาสนาเถรวาท” นี้ มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ เพื่อศึกษาหลักสาราณียธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อศึกษาความสามัคคีในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท และเพื่อศึกษาหลักสาราณียธรรมเพื่อส่งเสริมความสามัคคีในพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยการศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท คือ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และคัมภีร์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เรียบเรียงข้อมูล ตรวจสอบความถูกต้องเนื้อหา โดยผู้เชี่ยวชาญบรรยายเชิงพรรณนา

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ หลักสาราณียธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ด้านหลักสาราณียธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า หลักสาราณียธรรม ๖ ประการ อันได้แก่ จะต้องมิเมตตาทายกรรม มิเมตตาวจีกรรม มิเมตตานิกรกรรม การรู้จักแบ่งปัน เฉลี่ยเจือจาน ต้องมีศีล และจะต้องมีความเห็นที่ตรงกันเหมือนกับผู้อื่น โดยสะท้อนให้เห็นถึงความรักใคร่ ความระลึกรู้ถึงกันด้วย คำว่า “สามัคคี” หมายถึง “ความพร้อมเพรียงของหมู่คณะ” ดังที่พระพุทธเจ้าได้ทรงชี้ให้เห็นถึงความสำคัญว่า “ธรรมอย่างหนึ่งเมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อความสุขแก่คนหมู่มาก เพื่อประโยชน์เกิดขึ้นเพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย” “ธรรมอย่างหนึ่ง” ดังกล่าวก็คือ “ความสามัคคี” จะเห็นว่า เมื่อใดก็ตามที่พระสงฆ์เกิดความพร้อมเพรียงกัน ชื่นชม ไม่วิวาทกัน เป็นเหมือนน้ำกลมกลืนกับน้ำนมมองดูกันและกันด้วยสายตาที่รักกันอยู่ การบาดหมางกัน การข่มขู่กัน การขับไล่กัน ย่อมไม่เกิดขึ้น อีกทั้งทำให้ประชาชนที่ยังไม่เลื่อมใสย่อมเลื่อมใส ส่วนผู้ที่เลื่อมใสแล้วก็จะเลื่อมใสกันมากยิ่งขึ้น “หลักการสามัคคี” ในพระพุทธศาสนาเป็นประเด็นที่ยิ่งใหญ่ และสำคัญอย่างมาก

๕.๑.๒ ความสามัคคีในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท

ความสามัคคีในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า ความสามัคคี หมายถึง ความพร้อมเพรียงกันร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เพื่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันและเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม ความสามัคคี เป็นคุณธรรมสำคัญประการหนึ่ง สำหรับหมู่คณะและสังคมโดยเฉพาะการ

ทำงานร่วมกัน การประสานงานกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม สิ่งสำคัญคือความสามัคคี ไม่สามารถอยู่เดี่ยว ๆ ได้ ต้องใช้ประกอบกับคุณธรรมอื่น ๆ เช่น ความอ่อนน้อม ถ่อมตน ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความเมตตา กรุณา ความกตัญญู ความมกน้อย สันโดษ การเสียสละ ฯลฯ ทั้งนี้เนื่องจาก ความสามัคคีเป็นผลมาจากการกระทำของบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป

ความสามัคคีเป็นการแสดงออกซึ่งการร่วมแรงร่วมใจกันเพื่อปฏิบัติงานให้สำเร็จลุล่วงอย่างมีประสิทธิภาพ ความสามัคคีต้องอาศัยความอดทน เสียสละความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน และตระหนักในปัญหาร่วมกัน ทั้งนี้จะต้องมีการทำงานร่วมกันบ่อย ๆ จนเป็นผลดีของการร่วมมือมากกว่าการแยกทำอะไรอยู่เพียงคนเดียว ความสามัคคีจะก่อให้เกิดความรักใคร่กลมเกลียวกันและก็สามารถปฏิบัติงานทุกอย่างได้สำเร็จ คุณลักษณะของความสามัคคี คือ การร่วมมือร่วมใจกันในหน้าที่การงานเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งในหมู่คณะ มีความพร้อมในด้านของการกระทำ ความคิด วัสดุ วัสดุในสิ่งต่าง ๆ โดยมีการแบ่งภาระหน้าที่ตามความรับผิดชอบ เกิดความสามัคคีปรองดองกันฉันท์พี่น้อง ทำให้สังคมเกิดความเจริญรุ่งเรืองในด้านต่าง ๆ จุดมุ่งหมายของความสามัคคี มี ๒ ประเด็นที่เป็นจุดมุ่งหมายสูงสุด คือ (๑) ความพร้อมเพรียงของหมู่ชน เป็นความพร้อมเพรียงกันทำกิจตามหน้าที่ของตนต่างก็ช่วยกันทำไม่แก่งแย่งกันเอาเปรียบกัน (๒) ความพร้อมเพรียงทำให้เกิดความสุข คือ เป็นความพร้อมเพรียงร่วมกันทำงาน โดยไม่มีการบาดหมาง ต่างคนต่างมีอภัยต่อกัน ผ่อนหนักผ่อนเบาต่อกันไม่ถือโทษต่อกัน

๕.๑.๓ หลักสารณียธรรมเพื่อส่งเสริมความสามัคคีในพระพุทธศาสนาเถรวาท

หลักสารณียธรรมเพื่อส่งเสริมความสามัคคีในพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า การศึกษาและปฏิบัติตามหลักสามัคคีโดยการนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตร่วมกัน มีอะไรก็ช่วยเหลือกัน ปรึกษากัน และให้อภัยกันก็จะช่วยส่งผลโดยตรงให้สังคมไทยมีแต่ความสงบร่มเย็น เป็นบ้าน เป็นชุมชนสังคม เป็นประเทศชาติที่น่าอยู่อาศัยมากยิ่งขึ้นด้วยผลแห่งความสามัคคีที่เกิดจากความร่วมแรงร่วมใจกันของคนไทยทุกคน ถือได้ว่าแนวทางสำคัญเป็นประจักษ์ “เครื่องมือ” ในการระงับหรือแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่ชักนำไปสู่ความแตกความสามัคคีและปัญหาอื่น ๆ ที่รุนแรงในสังคมไทยที่เกิดขึ้นในทุก ๆ ภาคส่วนของสังคม อย่างไรก็ตามแนวทางของการปฏิบัติของคนไทยเพื่อให้เกิดความสามัคคีตามทฤษฎีของพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้นมีความสอดคล้องกัน ระหว่างหลักธรรมต่าง ๆ และจิตใจของประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่ ถึงกระนั้นท่ามกลางวิกฤติการณ์ที่เกี่ยวกับความแตกสามัคคี ความขัดแย้งและความรุนแรงที่เกิดขึ้นในทั่วทุกมุมของสังคมไทยนั้น ทำให้แนวคิดและการปฏิบัติในเรื่องความสามัคคีนั้นได้กลายเป็นคู่มือสำคัญสำหรับการเข้าไปดำเนินการแก้ไขปัญหาความแตกแยก ความขัดแย้งและความรุนแรง ฉะนั้น

ความสามัคคีจึงเป็นรากฐานในการดำเนินแก้ไขปัญหาคความแตกแยก ความขัดแย้งและความรุนแรงในสังคมไทยในยุคปัจจุบันได้อย่างดีเยี่ยม

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาค้นคว้าวิจัยเรื่อง “ศึกษาหลักสาราณียธรรมเพื่อส่งเสริมความสามัคคีในพระพุทธศาสนาเถรวาท” พบว่ายังมีเรื่องอื่น ๆ ที่น่าสนใจนอกเหนือไปจากที่ได้ศึกษามาแล้วเช่น

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ในปัจจุบัน ประเทศไทยกำลังประสบปัญหาทางด้านวิกฤติเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ส่งผลกระทบกับประเทศชาติเป็นอย่างยิ่ง การแก้ไขปัญหาสังคมจึงเป็นเรื่องคนในชาติต้องมีส่วนร่วมทั้งทางภาครัฐ และทางศาสนา เป็นแนวทางหนึ่งที่จะมีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ให้ผู้คนในสังคมเกิดความรู้รักสามัคคีกันได้ ดังนั้น การที่จะช่วยสร้างสรรค์สังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีความสามัคคีปรองดอง ปรับเปลี่ยนแนวความคิดของคนให้เกิดสติปัญญาพร้อมที่จะมีส่วนร่วมแก้ไขวิกฤติสังคมในชาติให้กลับคืนสู่ปกติสุขโดยเร็ว โดยรัฐบาลควรดำเนินการในด้านต่าง ๆ ดังนี้

๑) ในแง่ของการศึกษา ควรจัดให้มีการจัดกิจกรรมในด้านความสามัคคีในโรงเรียน โดยเริ่มตั้งแต่ชั้นอนุบาลเป็นต้นไป ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายที่ชัดเจนให้เรียนรู้เกี่ยวกับความสามัคคีให้มากขึ้น อีกทั้งการบูรณาการให้รู้ถึงวิถีชีวิต ค่านิยม ประเพณีวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น และให้มีประสบการณ์ในเรื่องความสมานฉันท์และเอื้ออาทรโดยใช้หลักสาราณียธรรมเป็นเครื่องมือสำคัญเพื่อให้เกิดความสามัคคี

๒) ควรปลูกฝังให้เยาวชนทุกเพศวัยนำหลักสาราณียธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตเพื่อให้เกิดความสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน โดยจัดกิจกรรมร่วมกันทั้งภาครัฐและเอกชน

๓) ควรเน้นให้ประชาชนชาวไทยได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความสามัคคีและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน โดยส่งเสริมกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันระหว่างคนไทยผู้นับถือพระพุทธศาสนา และผู้นับถือศาสนาอื่น มีศาสนาอิสลาม เป็นต้น

๔) ควรส่งเสริมและสนับสนุนด้านงบประมาณและวิทยาการความรู้ต่าง ๆ อันเป็นสาระที่สามารถนำความสมานฉันท์และเอื้ออาทรไปใช้ในชีวิตได้จริง และเป็นประโยชน์ต่อตัวเอง ต่อสังคม และต่อโลก

๕) ควรประสานกับผู้นำท้องถิ่นในการให้ความช่วยเหลือและส่งเสริมให้ประชาชนชาวไทยมีความสมานฉันท์และเอื้ออาทร ซึ่งแนวทางนี้จะต้องยึดถือว่าการพัฒนาความเป็นอยู่ในชนบท

เป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ ความเสมอภาคในด้านการจัดบริการหรือสวัสดิการทางสังคมจะต้องกระทำอย่างทั่วถึง รัฐจะต้องสร้างอุดมคติ อุดมการณ์และค่านิยมขึ้นมาใหม่ให้สอดคล้องกับสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงไป การปรับปรุงวัฒนธรรมด้านปทัสถานและควรควบคุมบังคับใช้ให้เป็นไปอย่างได้ผลและจริงจัง โดยกระทำร่วมกันในทุกฝ่าย เริ่มจากรัฐบาลและสถาบันต่าง ๆ นอกจากนี้จะต้องเสริมสร้างเอกลักษณ์ และจริยธรรมที่อยู่บนพื้นฐานของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาอื่น ซึ่งเน้นด้านจิตใจมากกว่าวัตถุเป็นสำคัญ

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ในการวิจัยเรื่องสามัคคีในพระพุทธศาสนาเถรวาทนี้ ยังมีเรื่องที่ควรศึกษาวิเคราะห์และวิจัยอยู่อีกมาก ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้เสนอแนะหัวข้อของการทำวิจัยไว้ ดังนี้

๑. ศึกษาการนำหลักสาราณียธรรมไปประยุกต์ใช้ในการสร้างความสามัคคีในองค์กรภาคธุรกิจเอกชน
๒. ศึกษาวิเคราะห์หลักสาราณียธรรมที่ปรากฏในสังคมไทย สงฆ์ไทยในปัจจุบัน
๓. ศึกษาวิเคราะห์หลักสาราณียธรรมกับการบริหารองค์กรสมัยใหม่